

Oponentský posudek na bakalářskou práci
Ivony Císařové
„Od prasat k penězům. Směna darů v archaické a moderní společnosti.“

Oponent
Ing. Inna Čábelková, Ph.D.
FHS UK

Cílem této práce je „blíže nahlédnout do problematiky darování“ (s. 1) na příkladě čtyř archaických „směn darů“¹ (s. 1) – dvou z Feilova pojednání (Feil, 1988) a dvou z Maussova eseje² (Mauss, 1999), a, jak autorka uvádí „ukázat na jisté postřehy, jež by měly prohloubit povědomí o věci a mohou být zároveň chápány jako podněty pro další zkoumání“ (s. 2). Jako metoda slouží metoda srovnávací³, při níž autorka porovnává jednotlivé směny se zaměřením na „to, jak předmět směny ovlivňuje vztahy mezi aktéry“ (s. 1). Konkrétně se autorka snaží porovnat směnu věcí a směnu peněz, archaickou směnu darů s darováním dnešním (s. 1).

Práce má pět kapitol. Po prvním úvodu, který autorka neočíslovala, a jenž slouží spíše jako vysvětlení, proč se rozhodla napsat práci na toto téma, uvádí autorka v kapitole číslo jedna téma, o kterém bude psát. Táto úvodní kapitola působí dojmem, že byla napsána ve spěchu. Často chybí použité zdroje a definice pojmů (viz. připomínky dole). Kdyby autorka pokračovala v podobném stylu i dále, hodnotila bych práci jako neobhajitelnou. Následující kapitoly jsou však naštěstí napsány s větší rozvahou. Ve druhé kapitole autorka uvádí popisy jednotlivých archaických směn – Tee, Moky, Kuly a Potlače. Celá kapitola je převzata z literatury. Zdroje autorka poctivě uvádí. Není ale zřejmé, proč si zvolila právě tyto archaické směny. Třetí kapitola se zabývá archaickou směnou darů očima Marcela Mausse. Opět vzniká otázka, proč studentka zvolila právě tohoto autora. V této kapitole mám připomínky k poslednímu odstavci (viz. připomínky dole). Čtvrtá kapitola analyzuje směnné chování v archaických a moderních společnostech a roli, kterou v tomto procesu hrají peníze. Autorka se zde také zaměřuje na roli směny v budování a udržování lidských vztahů. Následuje dodatek, který je očíslován jako kapitola pět. V tomto dodatku studentka uvádí činnosti a statky, které nelze vyčíslit penězi. Kapitola působí dojmem pouhé ilustrace a postrádá jakoukoliv seriózní analýzu. Další kapitola, jež není očíslovaná, práci uzavírá.

Už v samotném úvodu studentka uznává, že její ambicí je napsat práci čistě teoretickou a že téma je příliš široké. Z tohoto důvodu práce vyvolává dojem, jako by se snažila o řadu analytických pokusů, které však postrádají komplexnější uchopení. Kromě toho, vzhledem ke skutečnosti, že jde o práci čistě teoretickou, bych předpokládala, že bude obsahovat alespoň malou rešerši literatury – zda už je toto téma alespoň částečně zpracováno a v čem autorka vidí vlastní přínos. Je ale nutné přiznat, že autorka ke svému vlastnímu dobru uvádí relativně rozsáhlou řadu autorů, kteří se daným tématem zabývali ve stěžejních kapitolách vlastních

¹ Není úplně zřejmé co si pod pojmem „čtyři archaické směny darů“ (s. 1) autorka představuje. Jsou to různé typy směn darů? Jsou to rozdílná pravidla, podle kterých směny probíhají? Snad to bude upřesněno v samotné práci.

² Jelikož studentka hned na první stránce Maussovův esej zmiňuje, očekávala bych upřesnění, který esej má konkrétně na mysli. Tuto informaci však bohužel studentka uvádí až později, a proto jsem musela hádat podle seznamu literatury.

³ Na konci úvodu ovšem autorka uvádí, že její metoda je metodou Hermeneutickou, a cílem je „proniknout do věci hlouběji a lépe ji pochopit.“ (s. 2).

práci. Nevýhodou tohoto přístupu je ale dojem, že jde pouze o kompilát z literatury bez jakéhokoliv vlastního přínosu.

Ve své práci autorka porovnává archaickou společnost se společností dnešní, co se darů a vztahů, jež jsou dary utvářeny a utužovány, týče. V práci se ovšem nenachází žádná zmínka o tom, že vztah k daru v současných společnostech není jednotný. Chybí alespoň náznak analýzy, jak různé kultury v současnosti přistupují k darům a závazkům z nich plynoucím. Konkrétně tím mám na mysli rozdíl mezi dnešní individualistickou a kolektivistickou kulturou.

K dobru autorky je možné připsat skutečnost, že ji zpracované téma zajímá a že dokázala použít i část svého skeletového překladu.

Následující jsou připomínky k textu práce.

Připomínky

1. Úvod a kapitola 1.

S. 1. „Jedna z těchto směn během koloniálního období přijala peníze.“ Toto zní velice kostrbatě. Je to z překladu? Ve které zemi? Během jakého koloniálního období?

S. 3. Odkud je celý první odstavec?

S. 3. Jak autorka definuje „primitivní“ a „moderní“ svět? Pokud její definice vychází z Kellera (2002) (moderní společnost je evropská a americká společnost 19. a 20. století), jak autorka uvádí na konci třetí stránky, tak jak je tomu v případě etnických menšin (např. Turků v Německu, Romů a Vietnamců v České Republice, atd.)? A co třeba Japonsko? To k modernímu světu nepatří? Podle jakých kritérií bylo provedeno toto rozdělení? A co země 21. století?

S. 4. Odkud je poznámka č. 5?

S. 4. Odkud jsou pojmy jako úzké a uvolněné vztahy, hierarchické nebo rovnostářské uspořádání, rozdělení směn do typů (reciprocita, redistribuce, obchod)?

2. Kapitola 2

S. 9. Předposlední odstavec. „Moce je vlastní princip zájmu, jenž ji odlišuje od mnoha jiných směn v oblasti Highlands (nejvíce od tee)“. Jak to autorka myslela? V případě tee aktéři směny nemají na směně žádný zájem? Proč tedy směnu uskutečňují? Nebo se jedná o určitý druh zájmu?

Kapitola 2.1 a 2.2 čerpá ze zdrojů, které autorka poctivě uvádí na začátku kapitol v poznámce pod čarou. Jelikož v textu kapitol nejsou uvedené žádné citace, předpokládám, že autorka nic neopsala doslovně. Je tomu tak?

3. Kapitola 3

Navrhuji k obhajobě tuto připomínku:

S. 19. Poslední odstavec vyzněl jako nabádání k převzetí určitých prvků kolektivistických společností do současného života. Touha po větší lidskosti a citlivosti ve společnosti je pochopitelná a chvályhodná. Není ovšem zcela zřejmé, zda si lidé z kolektivistických společností, jež autorka ve své práci popsala, těchto hodnot vážili. Domnívá se autorka, že

výměny darů, jejichž popis uvedla výše, jsou lidské a citlivé vzhledem k poměrně tvrdým pravidlům reciprocity? Pokud ne, pak není jasné, proč je tento odstavec umístěn na konci této kapitoly. Další otázkou je, do jaké míry by měl člověk brát v potaz „obecný zájem“ a co to vlastně je. Jak dopadly komunistické země, ve kterých právě obecný zájem představoval jednu z hlavních priorit, alespoň podle převládající ideologie, všichni víme.

4. Kapitola 4

Slabým místem této kapitoly je poněkud nejasné oddělení vlastních myšlenek autorky od myšlenek převzatých (viz. např. s. 29, poznámka pod čarou 30 a 31, s. 31 poznámka 37⁴).

S. 31. Poslední odstavec. Autorka přirovnává výherce soutěží Vyvolených, který slíbil každé ze svých dvou soupeřek automobil, čímž zvýšil pravděpodobnost své výhry, k náčelníkům, již svým bohatstvím ukáží, že se o svůj lid dokážou postarat, a tak získají jeho podporu. Toto přirovnání se mi zda poněkud nešťastné.

s. 32. Druhý odstavec. „Jak je vidět, darování, nejen že je ovlivněno postavením obou stran, ale i zpětně jejich postavení ovlivňuje.“ Pak autorka uvádí příklad paní vedoucí v obchodě z potravinami, která vždy, když slaví narozeniny, nabízí svým zaměstnankyním chlebičky a zákusky. Ostatní prodavačky to nedělají. Není úplně zřejmé jak tímto aktem paní vedoucí své postavení ovlivňuje. Je po tom „více“ paní vedoucí? Není to tak, že zaměstnankyně tento akt berou jen jako přídavek ke mzdě a jediný výsledek je větší loajalita k zaměstnavateli?

S. 32. Poslední odstavec. V jakém jazyce „gift“ znamená jak dar tak jed?

S. 37. Poslední odstavec. Jak definujete „tradiční typ společenství“?

S. 39. První odstavec. Povídání o půjčování bratrovi vypadá jako citace. Je tomu tak?

5. Kapitola 5

S. 45. Druhý odstavec. Autorka uvádí rozdíl mezi dobře ohodnoceným pracovníkem ze soukromého zařízení, pečujícím o postižené, a státním zaměstnancem podobného zařízení s minimálním finančním ohodnocením. Dospívá k závěru, že v případě hůře placeného zaměstnance „bude pečovateli jeho činnost zároveň částí jeho osobního života či bude do jeho života jaksí více dostávat“. V případě dobře ohodnoceného pracovníka ze soukromého zařízení „peníze oddělují službu a osobní život“. Tím chápu, že dobře ohodnocený pracovník pracuje hlavně kvůli penězům a má podstatně menší vlastní angažovanost. S tímto závěrem nemůžu souhlasit. Podle mé zkušenosti soukromá zařízení pečlivě vybírají právě ty jedince, pro něž je práce posláním, neboť vědí, že budou pracovat lépe než zaměstnanci, kteří pracují pro peníze. Kromě toho v soukromých zařízeních často existuje větší možnost péči zkvalitnit – počet klientů na jednoho zaměstnance je zde nižší.

6. Závěr

S. 48. Ve třetím odstavci autorka uvádí péči matky o dítě a domácnost jako příklady služeb, které „penězi vyčíslit nelze“. Následně ale píše, že si lze najmout chůvu či hospodyni. Jak to autorka vlastně myslela?

⁴ Není zřejmé, co z textu před odkazem patří autorce a co je převzato.

Celkově práci doporučuji k obhajobě. Doporučuji hodnocení 20 bodů.

Ing. Inna Čábelková, Ph.D.

V Praze 30.8.2006.

Literatura

Feil, D.K. 1988. „The Morality of Exchange“ in Appell. G. N., Madan, T.N. *Choice and Morality in Anthropological Perspective*. State University of New York.

Mauss, M. 1999. *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech*. Praha, Sociologické nakladatelství.

Keller, J. 2002. *Úvod do sociologie*. Praha. Sociologické nakladatelství.